

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ І ФЕДІР ПОТУШНЯК: ОБРАЗНО-СТИЛЬОВІ ПАРАЛЕЛІ

Талановитий представник галицького мистецького угруповання "Молода Муза" поет Василь Пачовський 10 плідних років (з 1920 по 1929) прожив на Закарпатті, де працював учителем історії спочатку в Ужгородській, а потім у Берегівській гімназіях. Зрозуміло, що як високоосвічений професор історії він мав великий вплив на формування молодого покоління закарпатських українців. Його учнями у Берегівській гімназії були С.Росоха, Ю.Станинець, а також Федір Потушняк - пізніше відомий закарпатський поет-символіст. Характеризуючи літературний процес на Закарпатті періоду 30-х років, В.Пачовський не випадково пов'язує його з розвитком шкільної науки: "З розвитком шкіл у народній мові стали появлятися таланти на літературному полі Карпатської України" [1]. Сьогодні можемо твердити, що Ф. Потушняк як талановитий поет, прозаїк, теоретик літератури та історик почав формуватися в стінах Берегівської гімназії.

Ф.Потушняк почав друкувати свої ліричні вірші наприкінці 20-х років, але перша його збірка "Далекі вогні" вийшла лише у 1934 році. Тому зрозуміло, чому Пачовський, пишучи свій нарис з історії Закарпаття, який вийшов у 1938 році, серед імен молодих талановитих діячів мистецтва та літератури Карпатської України не називає імені Ф.Потушняка, творче зростання якого тільки починалося. Час показав, що Пачовський міг пишатися таким учнем. Відповідно і для юного Потушняка особистість його знаменитого вчителя, поета, драматурга і насамперед професора-історика була прикладом для наслідування.

На жаль, не маємо на сьогодні достовірного джерела, яке б засвідчувало, що Потушняк знав ліричні твори В.Пачовського. Про знайомство закарпатського поета з творчістю Пачовського свідчать деякі образно-стильові аналогії. На одну з них вказує Л.Голомб, аналізуючи вірш триптиху "Золоте руно" "Аромат в вікно несеться...": "Промовистою є у вірші й аллюзія Василя Пачовського: "Цвіти сиплються з вишень". Це рядок із поезії знаменитого молодомузіва "Ой щебечуть солов'ї..." (збірка "Розсіпані перли"), де на тлі весняних розкошів природи

розквітають і почуття юних закоханих героїв" [2].
У Пачовського читаємо:

Сад жемчужиться росою,
Як я ходжу із тобою
Понід ручку ніч і день -
Нам щебечуть солов'ї,
Розвиваються лелії,
Цвіти сиплються з вишень!... [3].

Як і в Пачовського, у Потушняка вишневий цвіт асоціюється з весною, молодістю, коханням, красою. Він стає елементом ранкового пейзажу, що викликає у ліричного суб'єкта бажання жити, творити, від нього "бушує юна кров":

Аромат в вікно несеться.
Ген зоріє в далі день,
Над полями ніч ще в'ється,
Цвіти сиплються з вишень [4]

Потушняк неодноразово використовує цей образ-символ. У першому вірші триптиху "Золоте руно" він вжитий у такій варіації: "І сиплесь цвіт з вишень на плечі..." [5].

Безпосередній вплив творчості В.Пачовського на лірику Потушняка припускає і дослідниця М.Козак: "У збірці "Можливості" поет використовує давньослов'янські язичницькі мотиви. Очевидно, автор був ознайомлений із збіркою поезій В.Пачовського "Ладі й Марені терновий огонь мій..." (1913), і, можливо, під впливом галицького поета звернувся до образу богині смерті Марени" [6]. Дійсно, у ліриці Потушняка, як і Пачовського, частотність вживання міфологеми смерті дуже велика. Хоч у Пачовського це Марена, а в Потушняка Морелла, чи Морена, проте інтерпретація цього символічного образу в обох поетів подібна. У Потушняка образ смерті з'являється вже в першій збірці "Далекі вогні", де символізує не лише смерть фізичну і духовну, а й умирання природи ("Над світом чорні йдуть змі"). Міфологема смерті в ліриці Потушняка, як і Пачовського, межує з міфологемами вічності, тиші, сну, тіні. У символістському вірші Пачовського "Наша тінь" (цикл "На гори") зв'язок вічності - тіні - смерті виражений чи не найкраще:

Вічність горі йде на зорі,
А за нами - Смерть!... [7].

У Потушняка символічний ряд сон - смерть - вічність реалізується у поезії "Сон" із циклу "Таємне коло" (збірка "Можливості"):

Мені приснився сон, що давно мертвий я,
По небі як мігла пливе дивна змія,
Поля, ліси минають - мертвий, сонний миг,
А вічність вся тремтить, мов злотний стих... [8].

Цей символічний ряд доповнює міфологема тіні у вірші "Морелла", що увиразнюється характерним для поетики символізму оксюмороном: "Тут бродить тінь, не привид у темряві і сіє сум з жорстоко ніжних віч" [9]. Аналогічно Пачовському Потушняк часто користується образом-символом тиші, що символізує смерть, зупинку руху, сон. У його ранній ліриці спостерігаємо навіть ідентичне римування тиша - душа у вірші "Чорні гори вдалі...":

Сплять далекі тіні,
І кругом тиша,
З ангелами тихо
Молиться душа [10].

Такий же зразок римування бачимо у вірші Пачовського "В гушавині дикого ліса":

В гушавині дикого ліса
Опівночі плаче душа.
А з неї хтось реготом біса
Сміється - і знову тиша [11].

"Бодлерівський" демонізм, характерний для збірки В.Пачовського "На стоці гір", простежується у збірці Ф.Потушняка "Кристали" (1942), де превалює чорний колір, темні, страшні тони. У вірші "Де меч, игла, корона, строга тінь" міфологема тиші набуває масштабності, більшого символічного навантаження:

Отруйна тиша жалом пестить цвіт,
Одплили всі навки в безвість звони... [12].

Зауважимо також, що образ-символ дзвону належить до ключових у ліричній творчості обох поетів.

Пачовський, як відомо, - талановитий співець кохання. У Потушняка почуття любові символізується, воно відтворено узагальнено, спроектовано на таємниці буття, у нього майже немає суто інтимних інтонацій. На думку Л.Голомб, "любовна пристрасть у світі поетичних уявлень Потушняка - це лише миттєвості гострого відчуття щастя в крихкому, майже нереальному світі, де відсутні чіткі образи речей, усталеність, де все приречене на знищення й небуття" [13]. Мотив поезії Потушняка "Падуть сніжинки..." (збірка "Кристали") перегукується з мотивами збірки Пачовського "На стоці гір", де спостерігаються елементи зверхнього ставлення до жіноцтва. У вірші Потушняка двоїсте ставлення до жінки виявляється через образні антиномії:

І мертвий зір, і груди німа, холодна,
Любов твоя безмежна та безплідна,
Ти серце болем наливаєш вщерть,
Ти вічна радість, ти холодна смерть [14].

Для стилю обох поетів характерний фольклоризм. У Пачовського особливо близькою до народної ліричної поезії є збірка "Розсипані перли", де переважає стилізація, від якої поет іде до творчого переосмислення народнопісних джерел. У Потушняка елементи народного мелосу стають органічною часткою символістичних пейзажів, філософських медитацій. Поет-символіст засвоює фольклорну традицію на рівні народнопоетичних символів (вороний кінь, дівчина-роза і т. д.) та мовних засобів (повних форм прикметників, демінутивної лексики тощо). Як і Пачовський, Потушняк використовує характерне для народної пісенності магічне число три:

Три відьми в хаточці малій,
Дівчата три, всі три красулі,
Заснув зелений в гаю - змії,
В обіймах дівч - повітрулі [15].

Повітруля - один із найулюбленіших міфологічних образів Пачовського, за твердженням якого повітрулі - це "русалки повітряні з крилами, заховані повір'ям на Закарпатті" [16]. Особливе місце займає цей образ у міфосвіті Ф.Потушняка.

Творчий період обох талановитих українських поетів закарпатця і галичанина - не збігається в часі. Пачовський представляє ранній модернізм, в надрах якого почав формуватися український символізм, і елементи поезики якого уже наявні в ліриці (а особливо в драмах) поета-молодомузівника Потушняка пішов далі свого вчителя. Він уже справжній символіст, творчість якого є унікальним явищем в літературному процесі Закарпаття ХХ століття.

Література

1. Пачовський В. Срібна земля. Тисячоліття Карпатської України. Нарис історії з картами. - Ужгород, 1973.
2. Голомб Л. Г. У таємничому дивосвіті слова. Лірика Федора Потушняка // Потушняк Ф. М. Хвилини вічності. Лірика. - Ужгород, 2000. - С. 47-48.
3. Пачовський В. Зібрані твори. - Філадельфія, Нью-Йорк, Торонто, 1984. - Т. I. Поезії. - С. 74.
4. Потушняк Ф. Таємничі вечори. - 1938. - С. 27.
5. Там само. - С. 25.
6. Козак М. Ю. Своєрідність ранніх поетичних збірок Ф. Потушняка // Молодь - Україні. Наукові записки молодих учених Ужгородського державного університету. - Ужгород, 1995. - Т. 5-6. - С. 233.
7. Пачовський В. Зібрані твори. - С. 222.
8. Потушняк Ф. Можливості. - Севлюш, 1939. - С. 30.
9. Там само. - С. 49.
10. Голомб Л. Г. Названа праця. - С. 177.
11. Пачовський В. Зібрані твори. - С. 216.
12. Потушняк Ф. (Пасічник Ф.). Кристали. Поезії. - Ужгород, 1942. - С. 17.
13. Голомб Л. Г. Названа праця. - С. 52.
14. Потушняк Ф. (Пасічник Ф.). Кристали. - С. 15.
15. Потушняк Ф. Таємничі вечори. - С. 32.
16. Пачовський В. Похід на Царгород // Дзвони. - 1934. - ч. 8-9. - С. 348.